

5-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ МЕНШІК ҚҰҚЫҒЫ, 2-БӨЛІМ

Дизайн болуы үшін қажет талаптар

Ерекшеліктер:

Дизайнға жатпайды:

Дизайнның үш түрі дизайнның кең анықтамасынан алынып тасталады:

- тек техникалық функцияларға негізделген дизайндар;
- басқа өнімге қосылуға мүмкіндік беретін ерекше тәсілмен жасалуы керек өнім дизайндары;
- моральға қарама-қайшы дизайндар.

1. Функционалдық ерекшеліктері.

Ереженің 8 (1) бабында бұйымның техникалық сипаттамасымен анықталатын өнімнің сыртқы түрінің ерекшеліктерінде дизайн жоқ. Еуропа Зияткерлік меншік ведомствосының Апелляциялық кеңесі бұл функцияны орындайтын өнімді көрсету мақсатында ғана таңдалған өнімдердің пайда болу ерекшеліктерін қорғаудан бас тартуға шақырады. Дизайн ерекшеліктерін өз функцияларымен белгілеуге бола ма, жоқ па деген мәселені шешу міндеті дизайнды қарастыратын және қарап шығатын есті байқаушы тұрғысынан бағаланады ... таза функционалдық ойлардан өзгеше нәрсе нақты дизайнды таңдауда маңызды болуы мүмкін бе?

Осындай ерекшеліктер туралы идея патенттік құқықта бекітілген қатаң талаптарға сай келмей, техникалық шешімдер үшін монополиялар алу үшін жобалық құқықтарды пайдалануға жол бермеу болып табылады. Осындай ерекшеліктермен, технологиялық инновациялардың дамуы тежелмейді.

Ереженің 8 (1) бабында «бұл шарттар дизайн болып табылмайды» деп айтпайды. Керісінше, дизайн құқығы тек техникалық функциялармен себепші болмайды деп айтады. Бұл функционалдық мүмкіндіктерді қамтитын дизайнды (немесе қорғауды) алуға болады. Дизайн тек функционалдық қызметтермен негізделген болса, толықтай жоққа шығарылады. Нәтижесінде функционалдық ерекшеліктерді жаңғырту кезінде дизайн құқықтарын бұзу анықталмайды.

Техникалық функция.

8-баптың 1-тармағындағы техникалық функциялардың ерекшеліктері жоқ болса да, біз «техникалық» сөзінің контекстік мәніне қатысты ешқандай басшылыққа ие емеспіз.

Техникалық ерекшеліктерді қоспағанда, 3 мақсатқа қол жеткізіледі:

1. Біріншіден, техникалық ерекшеліктерді алып тастау патенттік құқықты қорғаудың айрықша құқықтарын қалдырады. Яғни, ерекшелік өтінім берушіге патенттік құқықтың талаптарын орындамағаны үшін кемшіліктерді қорғауға мүмкіндік бермейді.
2. Екіншіден, техникалық функцияларды қорғау қажеттілігін қалдырып, заң әртүрлі адамдарға белгілі бір функцияны орындау үшін қажетті формалардың ерекшеліктерін көбейтуге және пайдалануға мүмкіндік береді. Бұл, өз кезегінде, функционалды өнімдер арасында ықтимал бәсекелестікті мүмкін етеді.
3. Үшіншіден, бұл ерекшелік форманы функцияға байланысты жағдайларда, жасаушы дизайн жасау еркіндігіне ие емес, яғни, шын мәнінде, дизайнға қатысты тиісті жетістіктерді енгізуге мүмкіндік бермейді. Бұл жағдайда жасаушы дизайнды қорғаудан ешқандай пайда көрмеуі керек. Егер адам дизайнға қандай да бір жетістіктер әкелсе, онда ол жасаушы емес, өнертапқыш болады.

Қандай жағдайларда ерекшелік техникалық функциямен түсіндіріледі? Бір проблема 8-баптың (1) – тармағын құқықтың қолданылуына қиындық тудырады: техникалық функция арқылы «толығымен түсіндіріледі» деген нені білдіреді? Соңғы онжылдықта қолданылған көптеген тәсілдердің ішінде екеуі ерекшеленеді.

Біріншісі «форманың алуан түрлілігі» (ЕО елдерінде кеңінен қолданылатын) әдісі ретінде белгілі және дизайнер өнімнің соңғы пішінін кез-келген бақылауды қоса алмайтын кезде, техникалық функцияға байланысты деп есептеледі. Осы тәсілге сәйкес, ерекшелік тек техникалық функция басқа конфигурация әдісімен қол жеткізе алмаған кезде, сондай-ақ, жасаушының екі немесе одан да көп баламалы конфигурациялар арасында таңдау болған кезде қолданылады және пішін функциямен реттелмейді. Егер жасаушының екі немесе одан көп әртүрлі пішіндер арасында таңдау мүмкіндігі болса (тіпті екеуі де функционалды болса да), түпкілікті жоба 8 (1) бапты бұзбайды.

Әрине, «формалардың алуан түрлілігі» көзқарасы функционалдық дизайн бір техникалық функцияны басқа нысанда қол жеткізе алатындығын көрсете алатын болса, қорғауға лайықты болуы мүмкін екендігін

Кітап: Интеллектуалдық меншік құқығы, 2-бөлім

Дәріс: Дизайн болуы үшін қажет талаптар

Дәріс авторы: Күлтай Адилова

айтады. Бұл әдісті LANDOR & HAWA INTERNATIONAL LTD AZURE DESIGNS LTD, компаниясы үшін Ұлыбританияның апелляциялық сотында қолдануды байқауға болады. Онда сот «Ереженің 8 (1) бабына сәйкес чемоданның көлемін ұлғайтуға мүмкіндік беретін кеңейтілген секциямен жабдықталған швейцар (қалың чемоданы) болуы мүмкін» деген мәселені қарастыру керек болды. Техникалық функциямен және, тиісінше, ерекшеліктерімен мұндай чемоданның толық шарттылығы туралы мәселені қараған кезде Апелляциялық сот «басқа нұсқаларсыз құрылған дизайн болды ма?» деген сұрақ қойды.

Бұл сот дизайн жасаған кезде, белгілі бір дәрежеде таңдаушы пайдасын тигізді ме? Іс фактілеріне сәйкес, Сот құрушыны жобаның көптеген аспектілерінде, оның ішінде «құрамдас элементтердің кеңістіктік позициясы (найзағай және т.б.) және найзағай элементтерінің болуы» таңдау фактісін анықтады. Бұл жиынтықтың түпкілікті көрінісінде айтарлықтай функционалды емес және тіпті күрделі элемент белгілейді. «Шын мәнінде, дизайн өзінің функционалдық шартымен ғана шектелмеген.

Қазіргі уақытта Ұлыбританияда және Еуропалық Одақтың Зияткерлік меншік кеңсесінде қолданылатын баламалы тәсіл 1971 жылы Англия сотының AMP дің UTILU ке қарсы ісінен бастау алды, онда Лордтар Палатасы 1949 жылғы Дизайнды Тіркеу туралы Заңның 1 (3) бөлімін түсіндіруге тиіс болатын (бұл Ережелердің 8 (1) бөліміне өте ұқсас).

Бұл жағдайда, Лордтар Палатасы өнімнің конфигурациясы егер әрбір жобалау ерекшелігі техникалық сипаттамалармен анықталса, толық техникалық сипатқа ие екендігін анықтады. Осы тәсілге сәйкес, дизайн оның техникалық функциясымен толығымен негізделеді және егер өнім оның сыртқы көрінісі функционалдық себептер бойынша ғана жасалса, оның сыртқы көрінісін ескерместен құрылады. Бұл әдіс функция басқа нысанға құйылуы мүмкін жағдайларда қолданылады (ол, өз кезегінде, «нысандардың алуан түріне» қатысты емес). Еуропалық Одақ Зияткерлік меншік ведомствосының Апелляциялық тобы LINDER RECYCLING TECH ісінде «заңнамаға эстетикалық қасиеттерін ұсынумен бірдей емес» деп анықтады. Апелляциялық кеңес: «Эстетика мүлдем жоқ кезде, өнімнің жақсы, нашар, ұнамсыз немесе сүйкімді болып көрінетіндігі ешкімді де толғандырмайды, бұл жерде маңызға ие болатыны, өнімнің жақсы жұмыс істеуі, сондықтан дизайн заңы бойынша мұнда қорғалатын ештеңе жоқ» деп мәлімдеді.

«Формалардың алуан түрлілігі» көзқарасы көп сынға ұшырады, өйткені ол 8 (1) баптың мәнін бұзады, атап айтқанда, (патенттерден айырмашылығы) дизайн құқығының функционалдық дизайнды монополияға айналдыру үшін пайдаланудан алдын алу. Еуропалық Одақтың Зияткерлік меншік ведомствосы егер «нысандардың алуан түрлілігі» қолданылатын болса, ол мәні мен мақсатын 8 (1)-бабынан айырады, бұл оны іс жүзінде қажетсіз етеді. DOCERAM (Court of Justice) ісінде Әділсоттылық соты формалардың әртүрлілігін жоққа шығарып, AMP-дің UTILUX-ке қарсы ісінен туындаған тәсілді қолданды. Кейбір белгісіздіктерден кейін, Ұлыбританияда, Еуропалық Зияткерлік меншік ведомствосында және Әділсоттылық сотында жалпы тәжірибе пайда болды. Бұл дегеніміз, 8 (1)-бапта тек өз функциясын орындайтын өнімді құру мақсатында ғана таңдалған өнімнің сыртқы түрінің ғана ерекшеліктерін қорғаудан бас тартады.

Дизайн жасаған кезде, оны жасаушының ойында не болғанын анықтаудың қажеті жоқ. Керісінше, келесі мәлімдеме маңызды: «мәселені дизайнға қарап, өзіндік ерекшеліктері таңдалғанда таза функционалдық ойлардан өзгеше нәрсе болуы мүмкін бе деп сұрайтын ақылға қонымды бақылаушы тұрғысынан бағалау керек».

2. Өзара байланыс

Басқа өнімдерге қосылу үшін нақты жолмен жасалуы тиіс өнімнің дизайнерды алынып тасталған дизайнердың екінші түрі.

Ережелердің 8 (2) бабында былай деп көрсетілген: «[Дизайн] өнімнің сыртқы түрінің ерекшеліктерінің есебінен қалыптастырылмауы тиіс, ол міндетті түрде оның нақты пішінде және өлшемінде қайта жаңғыртылуы тиіс, оның құрамына қосылған немесе механикалық қосылыстар пайдаланылатын немесе басқа өнімнің ішінде/айналасында/қарама-қарсы орналасқан өнімді әрбір өнім өз функциясын жүзеге асыра алатындай етіп, шешу мақсатында қалыптастырылмауы тиіс».

Шамасы, мұндай ерекшеліктің негіздемесі дизайнның келісілген анықтамасы өнім бөлшектерінің сыртқы түрін қамтиды, бірақ механикалық бөлшектерге бірге қосылудың мүмкін болатын ерекшеліктері қорғалуы тиіс, өйткені бұл қандай да бір заттың дизайнының меншік иесіне қайталама нарыққа бәсекелестікке жол бермеуге мүмкіндік береді. Мысалы, ноутбуктың сыртқы порттарының дизайнын қорғау дизайн жасаушының мүддесінде пернетақтаның сатылуын бақылай алады. Лазерлік принтер бөліктерінің дизайнын қорғау принтерлер мен картридждердің сатылу деңгейінен дизайн жасаушының

Кітап: Интеллектуалдық меншік құқығы, 2-бөлім

Дәріс: Дизайн болуы үшін қажет талаптар

Дәріс авторы: Күлтай Адилова

бақылауына әкелуі мүмкін. Осы логика бойынша тізімді шексіз жалғастыруға болады.

Бұл баптың ережесі Британдық тіркелмеген дизайнерда танылған «сәйкес келуі тиіс» ерекшелігіне ұқсайды. Алайда, екі ерекшелік тұжырымдамаларындағы айырмашылықты ескере отырып, ерекшелікке қатысты қалыптасқан сот практикасы Ереженің 8(2) - бабын құқықтық қолдануға ықпал ететіні екіталай.

Мұның себептерінің бірі, Британдық заң байланысқа жол беретін ерекшеліктерді жоққа шығарады, ал 7 бап ерекшелік іске асырылғанға дейін күшіне енетін неғұрлым ауыр талаптарды қояды: ерекшеліктер «олардың нақты пішіні мен өлшемдерінде орындалуы керек». Өндірілген өнімнің пішіні басқа өнімнің пішініне әсер етсе, мысалы, егер бір элемент басқа біріне орналастырылуға тиіс болса, бірақ ішкі стандарттарға сәйкес келмейтін болса, Еуропалық ерекшеліктер қолданылмайды.

Тағы бір себебі – Еуропалық құқықтық нормалар қорғалған конструкциясы бар өнім «механикалық түрде біріктірілуі, басқа өнімге/керісінше орналастырылуы» үшін орындалатын ерекшеліктермен шектеледі.

Модульдік өнімдер.

Өнімдер арасындағы қосылыстардың ерекшеліктері айқын нашарлауы мүмкін. 8(2) баптағы өнімдер арасындағы қосылыстардың ерекшеліктеріне қарсы, 8(3) бап «дизайн құқығы.....модульдік жүйелер шеңберінде өзара орнын баса алатын өнімдердің байланысы немесе көптеген қосылыстарға жол беру мақсатына қызмет ететін дизайнда болады» деп көрсетеді.

Мораль мен мемлекеттік саясатқа қарама қайшы дизайнер

Ереженің 9-бабына сәйкес «дизайн құқығы мемлекеттік саясатқа немесе жалпы қабылданған мораль нормаларына қарама-қарсы дизайнда болмайды».

Бұл ерекшелік Еуропалық патенттік құқықтағы балама ұғымға және сауда белгілерінің құқықтарына, сондай-ақ дизайн жүйесі шеңберінде бұрын ұлттық деңгейде қолданылатын ұғымдарға сәйкес келеді. Бұл ерекшелік тіркеуден бас тарту үшін негіз (ұлттық деңгейде де, ЕО деңгейінде де) және жарамсыз ету үшін негіз ретінде жұмыс істейді.

Судья Алдоус, бұл жағдайда қоғамның бір бөлігін қорлау біліктілік талабы болып табылмайтынын, ал «қоғамның адал мүшелерінің моральдық қағидалары заңмен қорғауды ұсынуды әділетсіз деп санай ма» деген сұраққа жауап беретіндігін айтты. Объектілердің сыртқы түрі әдетте моральдық наразылықтарға себеп болмайды, бірақ құрамында нәсілшіл немесе гомофобты үндеулер, жердегі миналардың немесе қақпандардың свастикаларын немесе функционалдық дизайнерларын пайдаланатын тоқыма бұйымдары бар дизайнер ерекшелік санатына жатқызылуы мүмкін.

Дизайн директивасының «мемлекеттік саясаттың ұлттық тұжырымдамаларына немесе жалпыға бірдей қабылданған мораль қағидаттарына орталықтандырылған көзқараста болмайтынын» ескере отырып, біз кейбір дизайнер бір елдерде моральға қайшы деп қарастырылса, ал басқаларында керісінше мораль ретінде қарастырыла алады деп күте аламыз. Көптеген дизайнер моральға қайшылығы немесе мемлекеттік саясатқа қарама-қайшылығы негізінде Ұлыбританияда қорғаудан шеттетілуі екіталай. Мысалы, MASTERMAN'S DESIGN APPLICATION ісінде орталықтандырылғанға дейінгі сот (апелляцияда) көтерілген жағдайда жыныс мүшесі көрінетін, теріден жасалған сөмке арқалаған, шотландиялық ер адам қуыршағының дизайнын тіркеуге өтінімді жіберді.